

Recenzió

Kerekes Gábor – Müller Márta (szerk.): Kinderreime und Sprüche aus Werischwar (= Pilisvörösvári gyermekversek és mondókák). Zusammengestellt, transkribiert, übertragen, kommentiert und Vorwort von Gábor Kerekes / Márta Müller. Werischwar/Pilisvörösvár, 2017. ISBN 978-615-00-0871-4.

MÁRKUS ÉVA

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar

A 177 oldalas esztétikus kivitelezésű, jól áttekinthető, német nyelvű kötetet Kerekes Gábor és Müller Márta jegyzi, mindketten az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának habilitált egyetemi docensei. Dr. Müller Márta az ELTE BTK Germanisztikai Intézetének általános igazgatóhelyettese, a Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központjának oktatója, a magyarországi német dialektológia jeles alakja, szakterülete a lexikográfia (tájszótárkutatás), szaknyelvkutatás, a nyelvelsajátítás primer és szekunder szocializáció során, nyelvpedagógia, a (német) nemzetiségi oktatáspolitikai. Dr. Kerekes Gábor a Német Nyelvű Irodalmak Tanácskének oktatója, kutatási területe a 19–20. századi osztrák és német irodalom, a 20. századi osztrák irodalom magyarságképe, az osztrák és a német irodalom recepciója Magyarországon, az osztrák–magyar kulturális kapcsolatok, valamint a magyarországi németek.

A gyermekverseket és mondókákat tartalmazó mű hosszú gyűjtőmunka eredményeként jött létre, és a kéziratos nyelvjárási vers- és mondókaanyagra szorítkozik; nyomtatásban már megjelentetett dalokat és mondókákat nem tartalmaz. A rímeket, mondókákat alfabetikus sorrendben sorolja fel a kötet, a kezdő soruk alapján; nem tartalmi szempontból csoportosítva. 16 adatközlő és 13 gyűjtő segítette a szerzők munkáját, őket a bevezető név szerint említi. A mondókakincs generációról generációra adták tovább a pilisvörösváriak. A kötet a variációkat is tartalmazza, melyek a szóbeli továbbörökítés eredményeként óhatatlanul keletkeztek. A versikéket vagy kisgyerekeknek tanították (ki-

számolók, ujjrímek, lovagoltatók) vagy gúnyrímként a szomszédos települések lakóit csúfolták velük, de találunk ünnepekhez kötődő mondókákat is, mint például újévi versikéket (76–77. oldal), esküvői köszöntő verseket (68–69. oldal) vagy jeles napok időjárásához kötődő parasztregulákat (104–105. oldal, Mátyás naphoz kötődő mondóka vagy 98–99. oldal, gyertyaszentelőhöz kötődő mondóka, amit a következőkben példaként idézünk):

*Lichtmess hell und klar,
bringt ein fruchtbares Jahr.
Lichtmess im Schnee,
tut einem jeden Korn weh.*

A versikék között megkülönböztethetünk kisebb és nagyobb gyerekekhez szólókat. A 24–25. oldalon található házasodásra utaló, merész mondóka például a nagyobbaknak szól, míg a 48–49. oldalon található kiszámoló a kisebb gyerekek bújócska játékának bevezetőjeként szolgálhat. A 30–31. oldalon található ujjmondóka vagy az altatók (például a 134–135. oldalon) pedig a legkisebbekhez szólnak. Tréfás, vaskos humorú mondókákkal is találkozhatunk, például a 36–37. oldalon. Iskolás gyerekekhez szól nem leplezett nevelő céllal az 56–57. oldalon található szigorú, veréssel fenyegető, ám mégis vicces négysoros rím; kedvesebb, motiválóbb stílusban szól az iskolásokhoz a 86–87. oldalon található, pedagógiai szempontból már-már modernnek mondható kétsoros rím. A nagyobb lányok és fiúk csúfolódója, melyben a lányok gúnyolják a fiúkat, a *Regen, Regen, Tropfen* kezdetű mondóka (120–121. oldal). Nyelvi szempontból különösen érdekes és izgalmas a 92–93. olda-

lon található kétnyelvű (német és magyar) rím, mely megmutatja nekünk, hogy a kétnyelvű beszélők érezhetően élvezték a saját kétnyelvűségüket, kedvesen játszottak vele:

*Kecske ist die Geiß,
Szappan ist die Seif,
Disznó ist die Sau,
Asszony ist die Frau.*

A mondókákat innovatív és logikusan indokolt módon három különböző formában találjuk a kötetben feltüntetve. Az első verzió mindig az, amilyen formában a gyűjtő lejegyezte a versikét. Erre az jellemző, hogy a lejegyző személy magyar és német betűket keverve (például *láungsam*) próbálja visszaadni az eredeti hangzást, mivel a nyelvjárás olyan hangokat tartalmaz, melyek megfelelői csupán a magyar, vagy csupán a német ábécében nem találhatók meg. Ezért szükséges a két ábécé betűinek a keverése. A melléklet-

ben találunk is példákat az eredeti kéziratokból, beszkenelt képeket a kézzel írt gyűjtői lejegyzésekből. A második változat egy a nyelvjárást nem ismerők számára készített, könnyen olvasható szövegátirat, mely kizárólag a német ábécé betűit használja. Egyetlen kiegészítő betűt használ, az *a* betű tetején egy kis karikát (å), mellyel a mély *a* hangot jelöli, mely a német nyelvben nincs meg. A harmadik verzió pedig a standard német átírata a szövegeknek, mely a nyelvjárási kifejezések helyett azok köznyelvi fordítását hozza (például a nyelvjárási *Gurgel* helyett a *Kehle* szót [jelentése: torok, gége], 70–71. oldal). Ez a harmadik verzió lábjegyzetben magyaráz olyan fogalmakat is, melyek a legfiatalabbak számára nem egyértelműek, például megmagyarázza, mi az a 'pengő' (65. oldal). A nyelvtani nyelvjárási különlegességeket a második verzió lábjegyzetei magyarázzák.

Példa a három verzióra:

1.	2.	3.
<i>Rewü, rewü, cam, cam, káima a pisszl láungsam, káima a pisszl kschwinda, wia ti klaani khinda.</i>	<i>Rewü, rewü, zam, zam, kaima a pissl laungsam, kaima a pissl kschwinda, wia ti klaani Khinda.</i>	<i>Reberl, Reberl, zusammen, zusammen, gehen wir ein bisschen langsam, gehen wir ein bisschen geschwinder, wie die kleinen Kinder.</i>

Jól látszik, hogy a nyelvjárás jellemzője a rövidítés, a nyelvjárási szavak szótagszáma sokszor kisebb, mint a köznyelvi szavaké (például a *zusammen* szó három szótagból áll, a *zam* szó csak egy szótagú), illetve a fent idézett mondókában a nyelvjárási változat összevonja a ragozott igealakot a személyes névmással egy szóvá (kaima = gehen wir; magyarul: menjünk).

A kötetet Prof. Dr. Manherz Károly (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar), a magyarországi német dialektológia kiemelkedő alakja lektorálta, aki maga is pilisvörösvári születésű. Az illusztrációkat Szonja Ferling készítette. Egy fekete-fehér illusztrációt találunk a kötetben, a 44. oldalon, egyvonalas, vidám, gyermeki rajzokat. A borító színes, a zöld, barna és szürke árnyalatait használva ábrázol sváb népviseletbe öltözött gyerekeket, a fedőlapon két kislányt és két kisfiút a mezőn szaladva, a hátsó borítón egy fűben ülő, nevető kisfiút. A könyv nagyvonalúan bánik a hellyel, ennek köszönhető a dicséretes,

jól áttekinthető szerkesztés. Minden mondóka, akármilyen rövid is, két, egymással szemben elhelyezkedő oldalon van feltüntetve. Ez alól kivétel egy hosszabb mondóka, melyhez illusztráció is készült (44–47. oldal). A kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) és a Pilisvörösvári Német Nemzetiségi Önkormányzat támogatta.

A kötetet nem csak a hagyományokat kedvelő olvasók forgatják majd nagy kedvteléssel, de a német nemzetiségi óvodák és általános iskolák, valamint a tanító- és óvóképző intézmények is nagy hasznát veszik a hiánypótló gyűjteménynek, mely követendő példaként állítható más települések elé is. A nemzetiségi óvodai nevelésről és iskolai oktatásról szóló EMMI rendelet¹ előírja, hogy „A nemzetisé-

¹ 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300017.emm>)

gi óvodai nevelés az óvodás korú gyermekek életkori sajátosságainak és egyéni fejlettségének megfelelően a nemzetiség nyelvének és kultúrájának megismerését és elsajátítását, a kulturális hagyományok átörökítését és fejlesztését szolgálja.” „A nemzetiségi nevelés-oktatás [...] biztosítja a nemzetiség nyelvének tanulását, a nemzetiség nyelvén való tanulást, a nemzetiség történelmének, szellemi és anyagi kultúrájának megismerését, a hagyományőrzést és -teremtést, az önismeret kialakítását, a nemzetiségi jogok megismerését és

gyakorlását. A nemzetiségi nevelés-oktatás segíti a nemzetiséghez tartozó tanulót abban, hogy megtalálja, megőrizze és fejlessze identitását, vállalja másságát, elfogadja és másoknak is megmutassa a nemzetiség értékeit, erősítse a közösséghez való kötődést.” Ehhez a nemes feladathoz nyújt kiváló segítséget a nemzetiségi oktatásban dolgozó pedagógusoknak és a pályára készülő pedagógushallgatóknak a *Kinderreime und Sprüche aus Werischwar* című kitűnő könyv.

Márkus Éva (2018): Recenzió. Kerekes Gábor – Müller Márta (szerk.): *Kinderreime und Sprüche aus Werischwar* (= Pilisvörösvári gyermekversek és mondókák). Zusammengestellt, transkribiert, übertragen, kommentiert und Vorwort von Gábor Kerekes / Márta Müller. Werischwar/Pilisvörösvár, 2017. ISBN 978-615-00-0871-4. *Gyermeknevelés*, 6. 3. sz., 199–201.